

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 5 § i lagen om stöd för närståendevård och 12 § i familjevårdslagen

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 5 § i lagen om stöd för närståendevård och 12 § i familjevårdslagen (RP 110/2025 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Kirsi-Maria Malmlund-Laakso, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Sanna Ahonen, social- och hälsovårdsministeriet
- jurist Sini Huikuri, social- och hälsovårdsministeriet
- äldreombudsman Päivi Topo, äldreombudsmannens byrå
- sakkunnig Elisa Virkola, äldreombudsmannens byrå
- professor Teppo Kröger, Jyväskylän universitet
- äldre forskare Lina Van Aerschot, Jyväskylän universitet
- branschdirektör Niina Kaukonen, Södra Savolax välfärdsområde
- utvärderingschef Riina Lilja, Helsingfors stad
- chef för bedömningsverksamheten Soili Partanen, Helsingfors stad
- verksamhetsområdeschef Mervi Koski, Norra Österbottens välfärdsområde
- verkställande direktör Anne Kangas, Hoitokoti Päiväkumpu Oy
- jurist Tanja Salisma, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
- regionansvarig Matti Mäkelä, Närståendevårdarnas förbund rf
- verksamhetsledare Merja Lehtiharju, Förbundet för Familjevård i Finland rf
- social- och hälsovårdspolitisk expert Ylva Krokfors, Handikappforum rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- arbets- och näringsministeriet
- Folkpensionsanstalten
- Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- Välfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
- Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf
- Hyvinvointiala HALI ry
- Konsumentförbundet rf

Betänkande ShUB 25/2025 rd

- Finska Hörsselförbundet rf
- Centraförbundet för Barnskydd rf
- Mannerheims Barnskyddsförbund rf
- Centraförbundet för de gamlas väl rf.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att lagen om stöd för närståendevård och familjevårdslagen ändras.

I propositionen föreslås en höjning av minimiarvodet inom stödet för närståendevård.

Vidare föreslås det att den ekonomiska situationen för familjevårdare i vissa situationer förbättras när det gäller den ersättning som betalas för uppsägningstiden.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2026 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2026.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår att minimiarvodet inom stödet för närståendevård enligt 5 § i lagen om stöd för närståendevård (937/2005) höjs från 472,15 till 530 euro i månaden vid ingången av 2026. Av den månatliga höjningen av minimiarvodet med 58 euro är lagändringens inverkan cirka 46 euro, medan resten beror på den årliga höjningen enligt lönekoeficienten. Det föreslås att minimiarvodet för en tung behandlingsfas höjs till 968 euro i månaden den 1 januari 2026.

Vidare föreslås det i propositionen att den ekonomiska situationen för familjevårdare förbättras när det gäller ersättning för den uppsägningstid som avses i 12 § i familjevårdslagen (263/2015) i situationer där familjevården upphör oförutsett.

Syftet med propositionen är att minimibeloppet av vårdarvodet inom stödet för närståendevård bättre än nu ska motsvara hur bindande och krävande närståendevårdarens vårduppdrag är. Ändringarna är avsedda att stödja den ekonomiska situationen för familjevårdare i uppdragsförhållande, om familjevården upphör oförutsett av en orsak som inte beror på familjevårdaren.

De föreslagna ändringarna bygger på att regeringen i samband med planen för de offentliga finanserna 2026—2028 beslutade höja den lägsta nivån på arvodet för närståendevård och dessutom stödja ställningen för familjevårdare i uppdragsförhållande, om familjevården upphör oförutsett. Ändringarna beräknas öka välfärdsområdenas kostnader för stödet för närståendevård med cirka 15 miljoner euro och ersättningarna till familjevårdare med cirka 0,8 miljoner euro per år.

Betänkande ShUB 25/2025 rd

Social- och hälsovårdsutskottet betonar närståendevårdens och familjevårdens betydelse inte bara som humana vårdformer utan också som ett sätt att dämpa kostnadsökningen inom de offentliga finanserna. Utskottet anser det motiverat att förbättra närståendevårdarnas och familjevårdarnas ekonomiska situation och tillstyrker lagförslagen med preciseringarna och anmärkningarna nedan. Det påpekar emellertid att ändringarna i propositionen endast utgör en liten del av regeringsprogrammets paket för utveckling av närståendevården och stödet till närståendevårdare. Liksom regeringsprogrammet betonar utskottet att värdet av närståendevården ökar i ett åldrande samhälle och att närståendevården är en värdefull del av den finländska välfärdsservicen. Lagen om stöd för närståendevård och familjevårdslagen har utvecklats genom punktvisa delreformer och båda är i behov av en totalreform. Utskottet ägnar därför i sitt betänkande uppmärksamheten åt utvecklingsbehoven inom närståendevården och familjevården i ett bredare perspektiv än de ändringar som nu föreslås.

Förbättring av närståendevårdarnas ekonomiska situation och utveckling av närståendevården

Utskottet välkomnar att skillnaderna mellan välfärdsområdena minskas och att närståendevårdarnas ekonomiska ställning stärks genom att minimiarvodet inom stödet för närståendevård höjs. Enligt propositionen betalar endast fem välfärdsområden ett arvode som överstiger minimiarvodet, vilket innebär att höjningen av minimiarvodet påverkar en stor del av närståendevårdarna och förbättrar deras försörjning. Höjningen av minimiarvodet främjar dessutom likabehandling av de närståendevårdare som får minimiarvode i förhållande till de närståendevårdare som får stöd för en tung behandlingsfas, där arvodet har stigit mer till följd av indexjusteringar. Enligt propositionen visar en utredning gjord av finansministeriet att en höjning av arvodet inom stödet för närståendevård är mer rättvist och gynnar låginkomsttagare bland vårdarna mer än att göra arvodet skattefritt.

I propositionen ändras det minimiarvode som betalas under en tung behandlingsfas så att det motsvarar det vårdarvode som justerats med lönekoeficienten 2026. Arvodet föreslås uppgå till 968 euro i månaden från och med den 1 januari 2026. Efter att propositionen lämnades har det fastställda beloppet enligt lönekoeficienten för 2026 preciserats till 966 euro. Utskottet föreslår därför att 5 § 2 mom. i lagförslag 1 preciseras så att minimiarvodet motsvarar det belopp som fastställts enligt lönekoeficienten för 2026.

Utfrågade sakkunniga har påpekat att den tilläggsfinansiering på 15 miljoner euro som riktas till välfärdsområdena för att höja det lägsta arvodet inte nödvändigtvis leder till bättre resurser för närståendevården i alla välfärdsområden, eftersom tilläggsfinansieringen inte är öronmärkt för stödet för närståendevård. Vid sakkunnigutfrågningen har det framförts att stödet för närståendevård i vissa välfärdsområden har kunnat upphöra helt när anslagen tagit slut och att höjningen av det lägsta arvodet i värsta fall kan leda till att kriterierna för att få stödet skärps. Utskottet upprepar den ståndpunkt det framförde när det behandlade budgetpropositionen för 2026 (ShUU 11/2025 rd) om att det är nödvändigt att följa hur den ökning av statsunderstödet som anvisas till stöd för närståendevård riktas i välfärdsområdena, för att det ska kunna bedömas om tilläggsfinansieringen de facto går till arvoden inom ramen för stödet för närståendevård (*Utskottets förslag till uttalande 1*). Dessutom ser utskottet det som nödvändigt att statsrådet utreder hur lika tillgång till närståendevård tillgodoses i hela landet och hur resurserna för närståendevård motsvarar de regionala behoven (*Utskottets förslag till uttalande 2*).

Betänkande ShUB 25/2025 rd

Sakkunniga framförde också att enbart en höjning av arvodet inte räcker till för att se till att närståendevårdarna orkar med sin uppgift, utan att det samtidigt behövs en utveckling av de tjänster och ledigheter som ingår i stödet för närståendevård så att de stöder närståendevårdarna bättre än i dag. Vid utvecklingen av tjänsterna ska man beakta att äldre närståendevårdare och närståendevårdare i arbetsför ålder har olika behov av stöd. Ungefär hälften av närståendevårdarna är äldre, och då kan belastningen av närståendevården bli övermäktig utan tillräckliga tjänster för att stödja boende hemma och för att ordna ledigheter flexibelt. Den andra hälften är närståendevårdare i arbetsför ålder, som särskilt behöver stöd och tjänster för att kunna kombinera närståendevård med förvärvsarbete.

Utskottet fäster särskild uppmärksamhet vid att närståendevårdarna ska kunna ta ut sina lagstadgade ledigheter. Enligt lagen om stöd för närståendevård har en närståendevårdare rätt till minst två dygn ledig tid per kalendermånad och rätt till minst tre dygn ledig tid per kalendermånad om han eller hon oavbrutet eller med få avbrott är bunden vid vården dygnet runt eller fortgående varje dag. Velfärdsområdet ska se till att vården av den vårdbehövande ordnas på ett ändamålsenligt sätt under vårdarens ledighet. Enligt sakkunnigutfrågningen försvåras dock möjligheten att ta ut ledighet av att det saknas lämpliga vårdplatser och av de avgifter som tas ut för vården under ledigheten, vilka ofta belastar vårdarens och den vårdbehövandes gemensamma hushåll. Enligt uppskattningar utnyttjar endast cirka hälften av de närståendevårdare som har avtal sina lagstadgade ledigheter.

Utskottet slår fast att stödet för närståendevård är en lagfäst, anslagsbunden socialtjänst som hör till velfärdsområdets organiseringskyldighet. Grunderna för beviljande av stödet regleras i lagen om stöd för närståendevård, och velfärdsområdena kan precisera grunderna inom de ramar som lagen tillåter. Utskottet betonar att velfärdsområdet ska reservera tillräckliga anslag för sina lagstadgade uppgifter och att anslagen ska motsvara det kända behovet av tjänster och stödåtgärder. Enligt lagen om närståendevård ska velfärdsområdet också främja närståendevård som är förenlig med den vårdbehövandes bästa genom att trygga tillräckliga social- och hälsovårdstjänster samt en kontinuerlig vård och stöd för närståendevårdarens arbete. I den gällande lagen förutsätts det också att närståendevårdarens hälsa och funktionsförmåga svarar mot de krav som närståendevården ställer och att beviljande av stöd är förenligt med den vårdbehövandes bästa. Dessutom förutsätts det i lagen att närståendevården tillsammans med andra behövliga tjänster är tillräcklig med tanke på den vårdbehövandes välbefinnande, hälsa och säkerhet.

Propositionen hänvisar till en utredning gjord av Institutet för hälsa och välfärd. Enligt utredningen varierar grunderna och praxis för beviljande av stöd för närståendevård mycket mellan velfärdsområdena. Enligt uppgifter från social- och hälsovårdsministeriet uppfyller lagstiftningen om stödet för närståendevård de väsentliga regleringsbehoven. De flesta utmaningar i anslutning till närståendevården kan påverkas genom åtgärder i verkställigheten. Enligt uppgift utvecklas närståendevården genom den nationella styrning som inleddes i början av 2024 och som i linje med regeringsprogrammet syftar till att stärka jämlikheten mellan närståendevårdarna och närståendevårdarnas arbetsenergi bland annat genom att fortsätta harmoniseringen av grunderna för beviljande av stödet för närståendevård. Institutet för hälsa och välfärd publicerade 2024 en lägesbild av den avtalsbaserade närståendevården och 2026 publiceras en handbok för närståendevård, riktad till velfärdsområdena. Dessutom styrs anslag för främjande av hälsa under regeringsperioden till projekt för utveckling av närståendevården, där målet är att utveckla verksamhetsmodel-

Betänkande ShUB 25/2025 rd

ler för att främja närståendevårdarens hälsa och arbetsenergi. Avsikten är att i början av 2026 utreda dels en harmonisering av stödet för närståendevård på lagnivå, dels en eventuell överföring av utbetalningsansvaret till Folkpensionsanstalten.

Enligt uppgift främjar den nationella styrningen också regeringsprogrammets mål att öka närståendevårdarnas möjligheter att utnyttja sina ledigheter. Det görs genom olika tjänster för att ordna vården under ledigheten, såsom familjevård eller ambulerande familjevård samt genom att öka användningen av servicesedlar. Enligt uppgift används servicesedel för att ersätta vårdarens ledighet i 16 välfärdsområden, och andra återkommande alternativ för att ordna vården under närståendevårdarens lagstadgade ledigheter är till exempel hemvårdstjänster och dagverksamhet. Institutet för hälsa och välfärd utreder hur familjevården för äldre personer genomförs och sammanställer goda verksamhetsmodeller, såsom införande av ambulerande familjevårdare, som bidrar till att närståendevårdaren kan ta ut sina lagstadgade ledigheter.

Sakkunniga har framfört att servicesedelns värde inte räcker till för att täcka kostnaderna för vårdtjänsterna under ledigheten. Till följd av detta råder det stor brist på vårdplatser dygnet runt som behövs under närståendevårdarens ledighet, särskilt i fråga om minnessjuka. Det kan leda till att närståendevårdare inte lyckas ta ut sina lagstadgade ledigheter. Till exempel i Helsingfors har servicesedelns värde inte höjts trots att kostnaderna har förändrats betydligt och inflationen har höjt priserna. Utskottet betonar att välfärdsområdet med stöd av 7 § i lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården (569/2009) ska bestämma servicesedelns värde så att det är skäligt med tanke på klienten. Vid bedömningen av skäligheten ska man beakta de kostnader som föranleds välfärdsområdet för tillhandahållande av motsvarande tjänst som välfärdsområdets egen produktion eller för anskaffning av tjänsten som en köpt tjänst samt den uppskattade självriskandel som ska betalas av klienten. Enligt 8 § i lagen om servicesedlar kan servicesedelns värde också höjas, om klientens eller familjens försörjning eller klientens lagstadgade underhållsskyldighet annars äventyras eller om detta behövs med hänsyn till andra försörjningsaspekter.

Utskottet välkomnar att det pågår utrednings- och utvecklingsprojekt för att förbättra grunderna och praxis för beviljande av stödet för närståendevård och att man försöker harmonisera praxis genom styrning av välfärdsområdena. Utskottet anser det dock nödvändigt att man i den fortsatta beredningen också utreder en precisering av de lagstadgade kriterierna för beviljande av stödet för närståendevård och bestämmelserna om närståendevårdarens ledighet, så att skillnaderna mellan välfärdsområdena minskar och närståendevårdare och vårdbehövande blir mer jämlika i hela landet. Utskottet betonar också vikten av tillräckliga, flexibla och individuellt anpassade tjänster för att minska belastningen av närståendevården, främja närståendevårdarnas välbefinnande samt stödja sysselsättning och kvarhållande i arbetslivet för närståendevårdare i arbetsför ålder. Utskottet anser det viktigt att man i det fortsatta arbetet utreder hur lagstiftningen om närståendevård och det tillhörande systemet av tjänster och förmåner bör utvecklas så att de bättre stöder både äldre och arbetsföra närståendevårdarens arbetsenergi och välbefinnande samt gör närståendevården mer uppmuntrande (*Utskottets förslag till uttalande 3*).

Sakkunniga lyfte också fram hur vårdarvudet påverkar närståendevårdarens övriga sociala trygghet. De omfattande anpassningsåtgärderna i det sociala trygghetssystemet har också påverkat närståendevårdarnas ekonomiska situation, och närståendevårdarna kan på grund av det stora vårdansvaret ha svårt att ta emot heltidsarbete, vilket varit ett av målen med reformerna. Effekterna av

Betänkande ShUB 25/2025 rd

höjningen av minimiarvodet inom stödet för närståendevård på de förmåner som närståendevårdaren får varierar individuellt beroende på närståendevårdarens samlade situation och de förmåner han eller hon får. Höjningen av minimiarvodet är enligt propositionen en positiv förändring för majoriteten av närståendevårdarna och ökar de disponibla inkomsterna. För närståendevårdare som får utkomststöd påverkar höjningen dock inte de disponibla inkomsterna, eftersom höjningen minskar beloppet av utkomststödet eller leder till att rätten till utkomststöd upphör helt. Utskottet anser det viktigt att man som en del av det parlamentariska arbetet med att reformera den sociala tryggheten utreder närståendevårdarnas ekonomiska försörjning och möjligheten att fastställa vårdarvodet som prioriterad inkomst i samband med andra sociala förmåner.

Förbättring av familjevårdarnas uppsägningsskydd

I propositionen föreslås det att 12 § i familjevårdslagen ändras så att om ett uppdragsavtal som gäller långvarig familjevård som ges dygnet runt eller under en del av dygnet i familjevårdarens hem oförutsett upphör av en orsak som inte beror på familjevårdaren, har familjevårdaren rätt att utöver det arvode som betalas för uppsägningstiden få en ersättning motsvarande en månads vårdarvode. Sammanlagt får familjevårdaren alltså i regel arvode för tre månader vid oförutsedda avslut. Den föreslagna ändringen gäller inte korttidsvård eller så kallad ambulerande familjevård, där vårdförhållandet och de inkomster som beror på det lättare kan ersättas än långvariga vårdförhållanden i familjevårdarens hem.

Utskottet noterar att i och med den föreslagna ändringen kan en familjevårdare i uppdragsförhållande bättre anpassa sin ekonomi i oförutsedda situationer där familjevården upphör. Den föreslagna ändringen kan också bidra till att sänka tröskeln för att bli familjevårdare eller fortsätta med familjevårdsarbetet.

Enligt propositionen gäller bestämmelsen situationer där familjevården upphör plötsligt av en orsak som inte beror på familjevårdaren, på ett sätt som avviker från den vårdtid som uppskattats i uppdragsavtalet. Enligt specialmotiveringen till propositionen kan som ett oförutsett upphörande betraktas exempelvis en situation där avtalet plötsligt upphör på grund av en förändring i den vårdbehövandes servicebehov eller på grund av välfärdsområdets beslut. Enligt motiven kan det dock inte anses som en oförutsedd situation om upphörandet av familjevården planeras flera månader i förväg.

Sakkunniga har påpekat att bestämmelsen innebär att det inte föreligger rätt till extra ersättning om en ny vårdbehövande placeras eller kan placeras i familjevårdarens hem under uppsägningstiden. Avgränsningen ansågs problematisk särskilt inom barnskyddet, om den leder till brådskan och bristfälligt förberedda placeringar eller pressar familjer att ta emot ett nytt barn av ekonomiska skäl. Utskottet betonar att familjevårdsplatsen alltid ska fastställas utifrån klientens behov. Inom barnskyddets familjevård är utgångspunkten alltid barnets bästa. I en bedömningsprocess vid barnskyddets socialarbete fastställs en plats för vård utom hemmet som lämpar sig för barnets behov, och en ny placering kan inte göras i ett familjehem som inte kan tillgodose det placerade barnets behov. På motsvarande sätt fastställs i fråga om familjevård för personer med funktionsnedsättning och äldre alltid en lämplig familjevårdsplats utifrån klientens behov.

Betänkande ShUB 25/2025 rd

Utskottet betonar familjevårdens betydelse som en del av servicesystemet och anser det viktigt att familjevården utvecklas så att den bättre svarar mot de samhälleliga behoven. Familjevården är också en viktig stödtjänst för närståendevården, eftersom familjevårdarna ersätter avtalsanknutna vårdare under deras lagstadgade ledigheter. Enligt utredning från social- och hälsovårdsministeriet utreder ett pågående projekt vid Institutet för hälsa och välfärd bland annat utvecklingsutsikterna för familjevården. Projektet inventerar också välfungerande familjevårdsmodeller som används i välfärdsområdena. I projektet utreds omfattningen av och formerna för uppdragsbaserad familjevård för äldre personer samt antalet klienter i välfärdsområdena och vilket stöd och vilka tjänster familjevårdarna får i välfärdsområdena.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 2 i proposition RP 110/2025 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner lagförslag 1 i proposition RP 110/2025 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Riksdagen godkänner tre uttalanden. (Utskottets förslag till uttalanden)

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om stöd för närståendevård

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om stöd för närståendevård (937/2005) 5 § som följer:

5 §

Vårdarvode

Vårdarvodet bestäms enligt hur bindande och krävande vården är. Vårdarvodet är minst 530 euro i månaden.

Betänkande ShUB 25/2025 rd

Om närståendevårdaren under en tung behandlingsfas kortvarigt är förhindrad att arbeta för egen eller någon annans räkning, är arvodet minst 966 euro i månaden, förutsatt att vårdaren under denna tid inte har

- 1) arbetsinkomster som inte är ringa,
 - 2) rätt till specialvårdspenning enligt 10 kap. i sjukförsäkringslagen (1224/2004).
- Vårdarvode kan enligt avtal fastställas till ett lägre belopp än vad som föreskrivs ovan, om
- 1) vården binder vårdaren i mindre utsträckning än vad som förutsätts i 4 § 1 mom. och behovet av vård och omsorg är ringa, eller
 - 2) vårdaren anför särskilda skäl till det.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av 12 § i familjevårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fögas till 12 § i familjevårdslagen (263/2015), sådan paragrafen lyder delvis ändrad i lag 606/2022, nya 2—4 mom., varvid det nuvarande 2 mom. blir 5 mom., som följer:

12 §

Uppsägning och hävning av uppdragsavtal

Om ett uppdragsavtal som gäller långvarig familjevård som ges dygnet runt eller under en del av dygnet i familjevårdarens hem oförutsett upphör av en orsak som inte beror på familjevårdaren, har familjevårdaren rätt att utöver det arvode som betalas för den uppsägningstid som avses i 1 mom. få en ersättning motsvarande en månads vårdarvode. Vad som föreskrivs ovan gäller inte familjevård som har ordnats med stöd av 4 § 3 mom. i lagen om stöd för närståendevård (937/2005).

Rätt till ersättning enligt 2 mom. föreligger inte, om en ny vårdbehövande kan placeras eller placeras i familjevårdarens hem under uppsägningstiden.

Den ersättning som avses i 2 mom. betalas av det välfärdsområde med vilket familjevårdarens uppdragsavtal upphör på det sätt som avses i 2 mom.

Betänkande ShUB 25/2025 rd

Denna lag träder i kraft den 20 .

Utskottets förslag till uttalanden

1. *Riksdagen förutsätter att statsrådet följer hur den ökning av statsunderstödet som anvisas till stödet för närståendevård riktas i välfärdsområdena, så att det kan bedömas om tilläggsfinansieringen de facto går till arvoden inom ramen för stödet för närståendevård.*
2. *Riksdagen förutsätter att statsrådet utreder hur lika tillgång till närståendevård tillgodoses i hela landet och hur resurserna för närståendevård motsvarar de regionala behoven.*
3. *Riksdagen förutsätter att statsrådet utreder hur lagstiftningen om närståendevård och det tillhörande systemet av tjänster och förmåner bör utvecklas så att de bättre stöder både äldre och arbetsföra närståendevårdares arbetsenergi och välbefinnande samt gör närståendevården mer uppmuntrande.*

Helsingfors 20.11.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Maaret Castrén saml
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Aki Lindén sd
medlem Ville Merinen sd
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Minna Reijonen saf
medlem Anne Rintamäki saf
medlem Pia Sillanpää saf (delvis)
medlem Henrik Wickström sv
ersättare Mari Kaunistola saml
ersättare Jari Koskela saf (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.